

розвитку втілюється у процесах самоорганізації. Функціонування промислових виробничих об'єктів в структурі виробничих систем, глобалізаційні процеси в економіці держави, реформування відносин власності, акцент на локальному розвитку територіальних "соціумів" в економічній системі держави – усе це лягає в основу процесів самоорганізації в територіальних виробничих системах.

1. Друкер П.Ф. Рынок: Как выйти в лидеры: практика и принципы.-М.: Book Chamber International, 1992.-352с.
2. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (методологічний аспект)/ наукова монографія.-К.: Вид-во "Світ знань", 2002.-525
3. Качатуров С.Е. Организация производственных систем. Теоретические основы организационной науки, 1996.-198с.
4. Варналій З.С. Основи підприємництва. Навч. посібник. К.: Знання-Прес, 2002.-240с.
5. Эшби У.Р. Принципы самоорганизации. В кн.: Принципы самоорганизации.-М.: Мир, 1966.
6. Шегда А., Божидарнік Т. Стратегія розвитку підприємництва в умовах перехідної економіки України// Господарство. Економіка. Право. 2002.-№5.-с.102-105.
7. Ліманський А., Драбик І. Глобалізація як форма кооперації підприємств// Регіональна економіка. 2002.-№2. - с.202-207.
8. Білорус О. Імперативи стратегії розвитку України в умовах глобалізації// Економіка України. 2002.-№4.-с.4-13.
9. Мочерний С. Синергетичний підхід в економічному дослідженні// Економіка України. 2002. - №8. - с.44-51.
10. Хакен Г. Кооперативные явления в сильнонеравновесных и нефизических системах., 1975.
11. Стенгерс И., Пригожин И. Порядок из хаоса.-М.: Прогрес, 1986.- с. 236-237.
12. Концепція і модель економічного розвитку для

України. Матеріали наукових дискусій провідних вчених. Фонд інтелектуальної співпраці "Україна-XX століття". К., 2001

13. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, процента и цикла конъюнктуры).-М.: Прогресс, 1990.-517с.
14. Пасхвер О. Перспективи приватного підприємництва в Україні: приватизація і зростання нового капіталу// Економіка України, 2001.-№4.-с.31-39.
15. Лагутін В.Д. Людина і економіка: Соціоэкономика: Навч. посібник для вузів.-К.: Просвіта, 1996-336с.
16. Послання Президента України до Верховної Ради України "Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки// Економіст, 2003.- №5.- с. 20-31.
17. Послання Президента України до Верховної Ради України " Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2002 році // Економіст, 2003.- №6.- с. 75-95.
18. Голюкова Т. Інституалізація української територіальної громади як носія корпоративних інтересів // Економіка України.-2002.-№12.-с.43.
19. Жаліло Я.А., Луцацій В.С., Сменковський А.Ю. Корпоративні інтереси і вибір стратегічних пріоритетів економічної політики.-К.: НІСД.-1999.-с.39.
20. Конституція України //www.rada.gov.ua
21. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні".//www.rada.gov.ua
22. Указ Президента України від 22 липня 1998р. "Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні".
23. W.Klosowski, J.Warda. Ostrowu Nadiyi. Biblioteka Rozwoju Lokalnego. Bielsko – Biata.-Artline.-2002 г.-185с.

Kropelnitska S. Self-organization in the entrepreneurship system: theoretical - methodological aspect.

The special attention attended is to problem of the determination of the essence and the main factors of the self – organization in the production systems of the local level. Formulated concrete conclusions and motions of optimization of the regional progress on the entrepreneurship self-organization basis.

Євчук Я. Й.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ФІРМИ ДО СИТУАЦІЙНИХ ЗМІН

У статті розглядаються основні засади можливих заходів щодо оптимізації діяльності виробничо-комерційних фірм, що діють в умовах мінливого стану у зовнішньому середовищі. Різновекторна оцінка непередбачуваності забезпечує утворення бази для формування виваженої стратегії підприємства та забезпечує схему прийняття тактичних управлінських дій.

Проблема виробництва в економіці України залишається гострою і пояснювати це можна з різних точок зору. Однією із об'єктивних є трансформація економічної системи, відтак відповідно, й спад виробництва, - що становить характеристичну ознаку певного етапу перехідного періоду від централізовано-планової економіки до ринкової. Причин, що пояснюють регрес виробничої

активності безліч, але хотілося б визначити, на мою, думку найпримітніші: скорочення обсягів виробництва непотрібної продукції; падіння ефективності командних методів управління економікою, тоді як сучасні стимули до продуктивної праці, якщо створені, то ще й досі не задіяні; посилення (особливо в останній час) невизначеності та ступеня ризику у виробничо-комерційній діяльності.

Остання із перелічених причин сьогодні є найбільш новою та недослідженою проблемою. Однак вселяє надію вже нині остаточно конкретизована теорія, яка засвідчує: із підвищенням ступеня ризику, обережність поведінки фірми зростає і вона поступово скорочує обсяги виробництва, врешті-решт і втрачає ефективність діяльності.

Виправити ситуацію із невизначеністю перспективи стану підприємства складно, але однією сходинкою на шляху до розв'язання цієї проблеми є інформація. Наприклад, очікування цін на ринку може значно вплинути на стратегію поведінки фірми щодо обсягів виробництва. Точність цієї інформації може бути різною. Звісна річ різною буде й корисність інформаційного надходження. Його, корисність, можна виявити за зростанням необхідності уточнень інформаційних повідомлень (до певних меж), а потім за ледь помітним позитивним наслідком від подальших уточнень інформації (про очікувані ціни, зокрема).

Тому лідери світового виробничого бізнесу утримують аналітичні відділи, лабораторії, наймають високооплачуваних експертів, інколи вдаються і до промислового шпигунства. Звичайно, що за такі інформаційні потоки необхідно платити. Питання лише в тому, скільки платити і наскільки треба уточнювати інформацію, знаючи, що за кожну додаткову з них ціна різко зростає.

Якщо ж використати відомі методи аналізу разом із поняттям граничної норми заміни, матимемо змогу конструктивно підійти до вирішення цього питання. Тоді отримаємо чітку оцінку з точки зору окремої фірми можливого вкладення коштів в уточнення інформації про стан ринку.

Визнаючи факторні показники, що суттєво можуть впливати на стан господарської діяльності фірми тієї чи іншої галузі виробництва, і які відносяться до зовнішніх чинників, не слід приділяти другорядну роль

внутрішнім проблемам фірми, зрештою, і питанням невизначеності у витратному механізмі. Наскільки чітко можна розмежувати зовнішні та внутрішні чинники впливу на ефективну поведінку фірми оцінити важко, але короткий аналіз витратної стратегії за умов невизначеності провести конче необхідно.

Перш за все потрібно збагнути, що народна приказка "Все так не буде..." має глибокий аналітичний зміст і може бути віддана мікроекономічному аналізу. Річ у тому, що невизначеність не завжди є негативним чинником, а несподіванки бувають не лише неприємними. Це означає, що іноді стан фірми може змінитися на ліпше у прогресивному напрямку завдяки власне непередбаченим змінам виробничих затрат. Тоді наявності такої непередбачуваності можна зіставити з можливістю змін від корисності (за умов визначеності) до сподіваної корисності (за можливості впровадження будь-якого ноу-хау).

Словом тепер, на мою думку, слід з'ясувати, що краще: конкретизована невизначеність, яка має інколи доволі сумні перспективи розвитку фірми з огляду на виробничі витрати, чи невизначеність, яка, можливо, змінить ситуацію у напрямку пожвавлення динаміки діяльності фірми. Однозначно оцінити дану ситуацію неможливо, оскільки існує широка гама підходів до розв'язання. Кожне рішення характеризується відповідними математичними моделями, а значить, і різними теоретичними апроксимаціями. Це створює доволі різнобарвні ефекти у завершених стадіях.

У таких ситуаціях наука диктує традиційну підказку - слід шукати "золоту середину". Йдеться про деякий середній варіант використання витратного механізму фірми. За умови вживання допустимих спрощень та обмежень, математичний апарат дозволяє прийти до висновку, що фірма, яка використовуватиме саме серединний витратний механізм, вироблятиме у стані рівноваги більше продукції, ніж при наявності невизначеності, тобто за умов ризику.

Якщо брати до уваги конкретизації можливих інваріантів поведінкових стратегій фірми при різних інформаційних потоках ззовні (інформація про ринок) та при відповідних змінах внутрішнього простору, то необхідно створити певний алгоритмізова-

ний "рецепт" щодо пристосування фірми до змін, що вже зафіксовані або відбудуться незабаром. Безпосередньо перед розглядом стратегій поведінки фірми, необхідних при певних змінах обставин як ззовні так і всередині фірми, спробуємо проаналізувати схеми прийняття його рішень щодо реорганізації тактики та реформування стратегії.

Як кажуть філософи, – "життя складне і непередбачуване". В контексті такого підходу, зокрема, і діють менеджери багатьох фірм. В реальній ситуації мова йде про передбачення наслідків від попередніх рішень, та про очевидність деяких інших не прогнозованих змін. Схема тактики фірми, що не базуються на попередніх прогнозах, але прийнявши рішення, оцінює наслідки пізніше, отримала застосування у численних випадках. І це сприймається цілком природно, оскільки зазвичай такі дії вимушені. Однак значна доля ризику примушує здебільшого спочатку озброїтись інформацією спостережень, а згодом, опрацювавши отриману інформацію, приймати рішення.

Зрозуміло, що традиційна неоднозначність тут знову має місце. В одному випадку втрата часу на певні вагання призведе до негативних наслідків, а рішення раптові і рішучі ці негативи усунуть, в іншому випадку неприємностей можна запобігти ретельно оцінивши ситуацію і прийнявши виважене правильне рішення.

Якщо пристати до діаметрально-протилежної позиції, можна сказати, що як і в першому, так і в другому випадку поряд із усуненням певних негараздів матимемо можливість натрапити на проблему.

Отже, за традицією, спробуємо синтезувати програмну та адаптивну тактику фірми. До такого синкретизму спонукає і життєва об'єктивність, адже для ефективного адаптивного стратегічного характеру необхідна інформація про спостереження, відтак отримати його можна лише попередньо надіславши у зовнішнє середовище фірми певні засоби втручання, тобто прийнявши попередньо деякі характерні рішення.

Поєднання може бути виражене схемою прийняття рішень, що відображається ланцюжком: **"рішення – спостереження – рішення"**. Насправді, ця схема не є новиною, а вже давно досліджена математиками серед яких були Дж. Данциг та А. Маданський, і її суть доведена саме як математична задача.

Сьогодні цей ланцюг – не лише математична теорія, а добре відома кожному професійному менеджеру процедура ухвали рішень. Тобто спочатку приймається попереднє рішення (звісно, програмне), доки відсутня повна інформація про його наслідки, а пізніше з надходженням нової (повнішої та уточненої) воно конкретизується та коригується, тобто приймається адаптивне рішення.

Необхідно зазначити, що така двоетапна схема є дуже природною і характерною не тільки для сфери менеджерських професійних завдань, але й звичайній поведінці людини. Уже нині існують дослідження, що доводять суттєву необхідність як адаптивної так і програмної тактики однак у двоетапній схемі віддавати перевагу одній із частин рішення не доцільно. Що ж до сили адаптації, що про неї вже відомо достатньо. Аналітичне вивчення проблеми показує, що нехтувати програмною частиною теж небагато. Її випуск готує фірму до діяльності в умовах повної інформації, що змушує заздалегідь готувати базу для майбутнього. Якщо обсяги виробництва до спостереження (програмний випуск) були невеликими, то у фірми може не вистачити часу (інколи потужностей) для того, щоб повною мірою реалізувати силу адаптації. Водночас потрібно обережно ставитись до форсування виробництва за неповної інформації, оскільки можна виробити зайву продукцію, особливо в умовах несприятливої кон'юнктури. Отже, знову повертаємось до висновку про необхідність "золотої середини".

Тут доречним був би огляд впливу і часового чинника на формування певних організаційних заходів та прийняття рішень. Адже давно відома істина: "час – гроші". Тому менеджери звичайно ж вимушені використовувати таку тактику, що базувалася б на якомога швидкому використанні найновішої інформації, отриманої миттєво.

Найновіші дослідження у напрямку менеджменту довели зв'язок між часом отримання інформації та ефективністю фірми. Існують гіпотези про зв'язок між часом поінформованості (зокрема, про ціни) та мірою адаптації, а також запропоновані методи розрахунку найефективнішого програмного випуску для певного рівня адаптації. Така база може бути використана для деяких до-

даткових уточнень в оцінці виокремленого зв'язку: "час-ефективність".

Зрештою, певні умовності при їх використанні обов'язково призведуть до деяких наближень у кінцевих результатах, але загальна тенденція впливу часу на ефективність фірми, що, до речі, використовує синтезовану модель прийняття рішень, може бути отримана досить наочно. Мова йде про вищеприписане поєднання позитивів різних складових у синтезованій схемі прийняття рішення та про взаємонейтралізацію недоліків. Тоб-

то адаптивна та програмна частини мають діаметрально протилежні переваги, які зазвичай дають максимальний ефект у поєднаному варіанті.

The main grounds of possible measures as for optimum of the activity of productive commercial firms that function in conditions of changeable state in the environment are considered in the article. Various appraisal of the unpredictation provides the creation of the base for the formation of well thought-out strategy and it also provides the scheme of accepting tactful managerial actions.

Сачовський І. М.

МАЛЕ ПІДПРИЄМСТВО: ОРГАНІЗАЦІЯ І СТАНОВЛЕННЯ

В статті розглядаються організаційно - правові засади, проблеми функціонування малих підприємств в сучасних умовах.

І. Мале підприємництво в народногосподарському комплексі України.

Питання розвитку малого підприємництва займає особливе місце в комплексі проблем, що постають перед економікою України на шляху формування і налагодження механізму ефективного функціонування ринкових відносин.

По-перше, виходячи насамперед з того, яку питому вагу в обсязі виробництва мале підприємництво займає в розвинутих країнах. Ми схильні вважати цей вид діяльності чи не найголовнішим (і найважливішим) індикатором стану і динаміки розвитку ринкових відносин. Якщо поставити за мету простежити еволюцію публікацій у вітчизняній пресі на дану тематику, то щоразу поглиблюється усвідомлення всієї складності, багатогранності й взаємозалежності проблем переходу до ринкових відносин, навіть абстрагуючись від тієї спадщини, яка дісталася нам від колишнього СРСР в усіх сферах життя.

По-друге, якщо в країнах з ринковою економікою процес становлення малого підприємництва проходив в умовах відповідної, скажемо навіть, природної реакції його безпосередніх суб'єктів на насущні проблеми власного життя, в основі якого лежали насамперед матеріальні мотиви, то в Україні цей процес йде «зверху», шляхом прийняття законодавчих та нормативних документів. У зв'язку з цим не можна не погодитись з Т.С.

Смовженко, яка вважає, що нам «потрібна нова ідеологія управління процесами розвитку підприємництва.., притаманна ринковій системі господарювання, в якій функції і завдання держави повинні зміститись із переважно адміністративно-командних позицій на обслуговуючі, основний зміст яких полягає у створенні умов, необхідних для ефективного розвитку підприємницького сектора економіки в інтересах держави і суспільства в цілому» [27, с. 66]. Тож, на наш погляд, вихідною передумовою переходу до нових форм управління, в т.ч. і в малому підприємстві, є докорінна зміна форми власності на основні засоби виробництва. По суті, без кардинальних зрушень у приватизаційних процесах кількість прийнятих законодавчих та нормативних актів стосовно малого підприємництва (як, втім, і будь-якої іншої сторони функціонування економіки, наприклад, сільського господарства) може зростати аж до безкінечності, нівелюючись у врешті-решт до регламентації ледь не щоденних наших питань.

По-третє, мале підприємництво є органічною складовою частиною народногосподарського комплексу України, чи не визначальною рисою якого є взаємозв'язок і взаємозалежність усіх його складових. Але, як свідчить практичний досвід, при прийнятті тих чи інших рішень від цього досить-таки часто абстрагуються. Взяти хоча б такий приклад. Існуючий на сьогоднішній день порядок оподаткування малих підприємств шляхом застосування єдиного податку більш-менш відповідає як інтересам держа-